

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРЬКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

ЧЕРНІГОВА ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 165.1: 130.2

**ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ
М. МЕТЕРЛІНКА**

Спеціальність 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник:	доктор філософських наук, професор Білик Ярослав Михайлович, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, професор кафедри теорії культури і філософії науки
Офіційні опоненти:	доктор філософських наук, доцент Лисенкова Владлена Віталіївна, Харківська державна академія культури, доцент кафедри гуманітаристики та мистецтвознавства;
	кандидат філософських наук, доцент Пилипенко Світлана Григорівна, Державний біотехнологічний університет, доцент кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту

Захист відбудеться «23» грудня 2021 р. о 15.15 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.06 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 243.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «23» листопада 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Тетяна ПОДОЛЬСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Початок третього тисячоліття відзначено напруженими пошуками ясного і цілісного світосприйняття, що ґрунтується на адекватних часу цілях і цінностях. Кожна культурна «епоха межі» може характеризуватися – у певному сенсі – і як кризова, і як епоха оновлення, і як епоха переоцінки. У будь-якому випадку, «епоха межі», або «порубіжжя», не може не апелювати до попереднього досвіду, не може «починатися з нуля». Відшукати у минулих аналогічних епохах певні «рецептурні» інваріанти та спробувати проаналізувати їхній потенціал з точки зору соціокультурних потреб сучасності – ось дійсне мега-завдання філософсько-культурологічної рефлексії.

У контексті культурних змін і духовних пошуків «епохи межі» творчість Моріса Метерлінка (1862–1949) – бельгійського драматурга і філософа, яскравого представника символізму, лауреата Нобелівської премії з літератури 1911 р. – постає сьогодні як відображення «інтелектуального розвитку» епохи порубіжжя ХІХ-ХХ ст. і саме в цьому плані перегукується з проблемами сучасної культури, що є першим аргументом щодо актуальності теми дослідження. Відчуття духовної кризи, підсилене секуляризацією духовного життя та відображене в відомій тезі Ф. Ніцше «Бог помер!», визначило глибину і трагізм зусиль Метерлінка – одного з найяскравіших представників західноєвропейської «фаустовської» (за О. Шпенглером) культурної традиції, – з осмислення цієї кризи саме як антропологічної, як кризи людського буття, його форм, змісту та призначення. Серед паралелей, які можна провести між *тією* та сучасною епохами, ледь не найпомітніша – гостре відчуття руйнації духовних засад життя та, водночас, підвищений інтерес до теми віри, відновлення духовності й осягнення нових релігійних сенсів.

Підтвердженням актуальності дисертаційного дослідження є і те, що пошуки щастя та сенсу життя, подолання самотності та страху смерті – це проблеми з розряду вічних, актуальних для будь-якої епохи. Твори Метерлінка пронизані екзистенційно-антропологічною проблематикою, що потребує культурфілософської рефлексії, тим паче, що систематичний філософсько-культурологічний і філософсько-антропологічний аналіз спадщини Метерлінка, створених ним художніх образів відсутній (про це свідчить аналіз досліджень творчості драматурга: більшість з них не перетинають меж літературознавства і театрознавства).

Крім цього, до філософсько-антропологічного осмислення творчої спадщини Моріса Метерлінка спонукає та обставина, що сучасне українське суспільство переживає своєрідний та суперечливий «релігійний ренесанс»: питання віри широко обговорюються у філософських і громадських дискусіях, що робить актуальним аналіз творчості Метерлінка з точки зору присутності у його творах саме християнських сенсів. Такий аналіз поки що не проводився раніше, що і зумовило методологічну актуальність і новизну роботи.

Як особливу історико-культурну групу джерел автор виділяє літературознавчі та театрознавчі роботи сучасників Метерлінка – Р. Бодара, Ж. Аррі, З. Венгерової, А. Гейне, А. Гідоні, Л. Зерінга, В. Кандинського, Н. Мінського, І. Шлафа, завдяки

яким можна зрозуміти значення постаті Метерлінка як мислителя у рамках його епохи.

Етико-естетична та філологічна критика творчості Метерлінка була здійснена дослідниками другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. (роботи Л. Андрєєва, С. Андрєєвої, А. Анікста, Б. Зінгермана, О. Журчевої, Ю. Лисякової, І. Шкунаєвої та ін.), зокрема, у дисертаційних дослідженнях з філології Н. Марусяк, О. Профе, М. Полуніної, А. Собеннікова, Л. Сафіулліної. У цих дослідженнях були зроблені спроби дати оцінку творчості Метерлінка та його впливу на різні види художньої діяльності, проте жоден із вказаних авторів не торкався філософсько-антропологічних аспектів його творчості.

У теоретичному плані ми спиралася на роботи таких філософів та культурологів, як М. Бахтін, Т. Горічева, С. К'еркегор, Д. Лихачов, О. Лосєв, Ю. Лотман, М. Мамардашвілі, Х. Ортега-і-Гассет, Д. Обломієвський, П. Паві, В. Руднєв, Ю. Степанов, Р. Тарнас, П. Флоренський, С. Хоружий, В. Шестаков та інших, чий методологічні підходи сприяли виробленню наших власних ідей.

І, нарешті, велике значення для дисертаційного дослідження мали твори російських релігійних мислителів і поетів, у яких окремі праці або естетичні аспекти творчості М. Метерлінка розглядалися у контексті філософської та релігійно-містичної традиції, зокрема, статті К. Бальмонта, М. Бердяєва, Вяч. Іванова, В. Розанова, І. Брянчанінова, М. Слуцького, Ю. Поповича, М. Сербського та ін.

Аналіз праць вищевказаних авторів дозволяє стверджувати, що творчість М. Метерлінка досліджували переважно літературознавці та мистецтвознавці, а філософські та культурологічні роботи вкрай нечисленні. На периферії дослідницької уваги і до теперішнього часу залишається філософське підґрунтя творчості М. Метерлінка, «сплав» у його світогляді позитивістських і релігійно-містичних елементів, містики та раціоналізму, звідки й випливає оригінальність його тлумачення природи людини, її долі та сенсу життя. Аналіз його творчої спадщини в такому аспекті залишається малодослідженим і це можна вважати ще одним аргументом на користь актуальності дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі теорії культури і філософії науки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в межах комплексної наукової теми кафедри «Трансдисциплінарні дослідження в науці і культурі» (державний реєстраційний номер 0115U001701).

Мета та завдання дослідження. Мета роботи полягає у визначенні змісту філософсько-антропологічних уявлень М. Метерлінка і виявленні масштабу філософсько-антропологічного виміру його творчої спадщини. Реалізація означеної мети зумовила постановку і вирішення наступних **завдань**:

- виокремити/реконструювати концептуальні «осі» образно-символічної системи М. Метерлінка, у межах якої вирішувалося питання щодо метафізичної природи людини;
- установити та систематизувати основні антропологічні концепти, які, частіше за все, у його творах мали вигляд «мотивів»;
- виявити та обґрунтувати ті особливості світогляду М. Метерлінка, що по-перше, обумовили саме філософсько-антропологічну спрямованість його творчості і

як драматурга, і як мислителя, та, по-друге, уможливили по-новому інтерпретувати періодизацію його творчого шляху;

- розглянути загальний антропологічний контекст творчої спадщини М. Метерлінка у світлі християнського світовідчуття;

- встановити особистісну (біографічну) обумовленість звернення Метерлінка до теми мовчання та проаналізувати його антропологічні погляди у співставленні з традицією ісихастського вчення про мовчання;

- виявити та проаналізувати філософсько-антропологічну складову трактатів Метерлінка про життя природного світу.

Об'єктом дослідження є творчість драматурга і філософа Моріса Метерлінка, в якій знайшли своє втілення особливості його світосприйняття та відобразились духовні пошуки епохи порубіжжя ХІХ–ХХ ст.

Предмет дослідження – філософсько-антропологічний вимір творчої спадщини Моріса Метерлінка.

Теоретико-методологічні основи дослідження зумовлені специфікою і характером предмета дослідження, метою та поставленими завданнями. В дослідженні використовується комплексна методологія, в якій, взаємодоповнюючи один одного, задіяні методи *діалектики* (при встановленні/запереченні причинно-наслідкових відносин та інших видів зав'язків між будь-якими одиницями аналізу; в аналізі художницької парадигми та особистого світогляду М. Метерлінка; у дослідженні змін його ставлення до містичного та християнських символів і сенсів; при виявленні зв'язку між зовнішньою формою – засобом висловлення, демонстрації, оприлюднення – та внутрішнім змістом філософсько-антропологічних сенсів його творів), *порівняльно-історичного аналізу* (у співставленні поглядів митця-філософа з ідеями інших мислителів і християнською точкою зору, зокрема, у порівнянні «теорії мовчання» М. Метерлінка з ісихастською позицією та при залученні до власного культурфілософського аналізу критичних оцінок творчості М. Метерлінка іншими дослідниками), *теоретичної реконструкції* (у виокремленні провідних смислових домінант філософсько-антропологічного виміру творчої спадщини М. Метерлінка та відтворенні концептуальних «осей» і внутрішньої побудови образно-символічної системи драматурга), *біографічний* (у встановленні кореляцій між творчістю та життєвим шляхом; при дослідженні чинників звернення Метерлінка до тих чи інших аспектів проблеми людини та при розкритті джерел особливого інтересу до проблеми Смерті та теми мовчання) і *герменевтичний* (у встановленні інтерпретаційних меж метерлінківських символів, мотивів, образів).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в концептуалізації філософсько-антропологічних смислів, на яких ґрунтується образно-символічна система драматургії М. Метерлінка і які зумовлюють спрямованість його філософських творів.

Отримані результати, які відзначаються науковою новизною, конкретизуються у наступних положеннях:

уперше:

- обґрунтовано, що провідну роль у змістовній спрямованості творів М. Метерлінка відіграє саме філософсько-антропологічна проблематика (питання істини людського життя, як життя душі; загадки смерті; страждання і любові; трагічного повсякдення

й вічного зв'язку із віщими силами й прекрасним тощо) і тому за масштабом філософсько-антропологічний вимір можна визнати загальним контекстом його творчої спадщини, смислове ядро якої – проблема людини, її буття та сутності;

- виявлено аксіологічну складову цього контексту з точки зору уведення в нього християнських сенсів, тобто використання і тлумачення Метерлінком у своїх творах християнської символіки, біблійних сюжетів, а також інтерпретацій заповідей Божих і образів Бога; показано, що його інтерес до теми мовчання пов'язаний також і з цим (а не лише з прихильністю до *містичного*): за Метерлінком, істинне життя – внутрішнє життя душі – починається по-справжньому тільки тоді, коли людина закриває від зовнішнього світу храм своєї душі, зосереджується на молитві до Бога і в тиші чує відповідь на свою молитву;

- встановлено, що у світогляді Метерлінка присутні опосередковані богословською, художньою і філософською літературою ідеї ісихазму, зокрема, *мотив мовчання*, що виник вже в перших його творах, став наскрізною темою всієї його творчості і переріс в «теорію мовчання» («Скарб смиренних»). Виявлено не тільки змістовно-функціональну схожість позиції Метерлінка з позицією ісихастів, але і принципову відмінність: у Метерлінка «безмовно розмовляти» одна з одною можуть людські душі, в ісихазмі ж мовчання – це не умова істинного спілкування між людьми, а «розумне діяння», постійне безперервне звернення до Бога, Ісусова молитва;

уточнено:

- внутрішню побудову образно-символічної системи М. Метерлінка, де «трагічне» і «прекрасне», з одного боку, і «любов» і «смерть» – з іншого, є тими «полюсними» крапками, яким відповідають суттєві межі людського існування і крізь які проходять головні концептуальні «осі» усієї творчості і Метерлінка-митця, і Метерлінка-мислителя. Враховуючи зв'язок цих пар категорій, їх можна вважати за своєрідну структуру зазначеного загального філософсько-антропологічного контексту творчої спадщини М. Метерлінка;

- контекстуальний зміст творів М. Метерлінка про життя природного світу, який виявився більшою мірою філософсько-антропологічним, ніж «натурфілософським» тому, що завдяки уточненню гносеологічного статусу прийому антропосоціоморфізації, що його використовує Метерлінк стосовно життя природних істот і який перетворений на специфічний пізнавальний прийом – пояснювальну схему *втраченого належного* в людині й організації нею свого соціального життя, показано, що рослини, бджоли, мурахи і терміти не порушують закону, даного їм Творцем, і тим самим подають приклад людині, – тобто насправді «Життя бджіл» (1901), «Подвійний Сад» (1904), «Розум квітів» (1907), «Життя термітів» (1926) і «Життя мурах» (1930) репрезентують філософсько-антропологічні (і соціально-філософські) погляди М. Метерлінка;

набули подальшого розвитку:

- вивчення світоглядних уявлень М. Метерлінка на перетині раціоналізму (зокрема, позитивістського), ірраціоналізму (зокрема, притаманного філософії життя) і релігійно-містичних поглядів та їх тяжіння до філософсько-антропологічних («зародків» екзистенціальної антропології) узагальнень та окремих елементів християнської аксіології;

- дослідження особистісної специфіки світосприйняття М. Метерлінка, пов'язаної з його ставленням до *містичного*, яке виявлялося формою його глибинної прихованої релігійності, що безпосередньо впливало на тлумачення ним природи людини та сутності її життя;

- дослідження проблеми періодизації творчості М. Метерлінка та сформульовано гіпотезу щодо застосування нового «синтетичного» критерію, в якому поєднуються тлумачення *містичного* й певний світоглядний настрій, який віддзеркалюється у відповідному складному символі, що посідає «місце Бога», чим демонструється й підтверджується саме філософсько-антропологічна спрямованість творчого шляху митця: від домінування образу Бога-Смерті (до 1896 р.) – до Бога-Людини (після 1913 р.).

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх застосування для подальшого осмислення творчого спадку М. Метерлінка в контексті впливу на нього християнських цінностей і символів, що дозволяє, у свою чергу, по-новому розглянути духовні пошуки культури Європи на межі XIX-XX ст. в контексті соціокультурних потреб сучасності. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні курсів з філософії культури, філософської та культурної антропології, культурології, теорії та історії культури, етики та естетики, а також при розробці навчальної та методичної літератури.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження є результатом самостійної дослідницької роботи автора. Концепція, зміст, висновки дисертації, а також тексти публікацій розроблені та викладені автором самостійно. У дисертації використані підготовлені автором матеріали статей і тез виступів. У публікації у співавторстві з О. Д. Міхільовим дисертантці належать аналіз основних положень етичної концепції М. Метерлінка, обґрунтування еволюції його етичних поглядів у християнському напрямку.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні ідеї та положення дисертації обговорювалися на наступних конференціях: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми гармонізації міжетнічних відносин в багатонаціональному суспільстві» (Харків, 2008); III Міжнародній науково-практичній конференції «Переяславська Рада. Її історичне значення і перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації» (Харків, 2009); VIII Науково-освітніх Знаменських читаннях «Освіта та виховання громадянина в контексті церковно-громадського співробітництва» (Курськ, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні» (Київ, 2015).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 14 наукових публікаціях, з яких 9 опубліковано у фахових виданнях України з філософських наук, 1 стаття в іноземному науковому періодичному виданні, 4 публікації апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають 11 підрозділів, висновків і списку використаних джерел (загальна кількість – 259 найменувань, у тому числі 36 – іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 237 сторінок (10,9 д.а.), із них 185 сторінок основного тексту (8,4 д.а.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, фіксується ступінь розробки проблеми, формулюються мета та завдання дослідження, розкриваються наукова новизна та практичне значення результатів, винесених на захист, наведено дані про публікації.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження творчості М. Метерлінка»** систематизовано критичну літературу, в якій розглядається творчість М. Метерлінка, та описано концептуально-методологічну базу і категоріальний апарат дослідження його етико-естетичної еволюції.

Підрозділ 1.1 **«Основні теоретичні підходи до аналізу творчості М. Метерлінка»** присвячений аналізу історії дослідження творчості Моріса Метерлінка – одного з «письменників, що філософують», які жили і творили в кінці XIX – на початку XX ст. і були «володарями думок» кількох поколінь європейської інтелігенції того часу.

В мистецтвознавчих та літературно-критичних роботах сучасників Метерлінка (перша група), створювався «історичний портрет» драматурга та його епохи, тобто переважав культурно-історичний підхід. У другій виділеній групі робіт домінує етико-естетична та філологічна критика творчості Метерлінка та аналіз його впливу на різні види художньої діяльності, ролі Метерлінка у т. з. «синтезі мистецтв». У дослідженнях (віднесених до третьої групи), у яких аналіз творів Метерлінка здійснюється або поряд з творчістю інших митців, або залучається як ілюстративний матеріал, пошуки теоретично-методологічної єдності позитивного результату не дали. Однак, саме з цієї групи, а також четвертої – небагатьох власне філософських розглядань окремих етичних, релігійно-містичних і соціокультурних аспектів творчості Метерлінка, – ми запозичили основні елементи для власної дослідницької позиції, яка поєднує діалектико-діалогічний підхід, апеляції до біографічного методу, прийоми філософсько-культурологічної компаративістики і теоретичної реконструкції, а також герменевтичні процедури.

У підрозділі 1.2 **«Концептуально-методологічна база і категоріальний апарат культурфілософського дослідження»** охарактеризовані методологічні засади дисертаційної роботи.

В концепції Метерлінка низка позицій передуює появі екзистенціалістського світогляду: це мотиви смерті як різні способи зіткнення з *ніщо* і втікання від нього, а також смерть як точка відліку тимчасовості людського буття. Естетичні поняття в концепції Метерлінка органічно переплітаються з етичними так, що у більшості випадків їх розділити неможливо. Основними поняттями етико-естетичної концепції Моріса Метерлінка можна вважати поняття Смерті, Страху, Фатуму, Любові, Прекрасного, Ідеального, Чистоти і Трагічного.

Другий розділ **«Творчість М. Метерлінка у предметному полі філософської антропології та філософії культури»** розпочинається підрозділом 2.1 **«Соціокультурний фон «епохи порубіжжя» і періодизація творчості М. Метерлінка»**, в якому характеризується духовна атмосфера останніх десятиліть XIX ст. – початку XX ст., досліджується становлення світогляду М. Метерлінка. Показано, що світогляд М. Метерлінка визначався, з одного боку,

католицьким вихованням і власними духовними пошуками, які вплинули на становлення його життєвого світу, а з іншого – станом європейського суспільства останньої чверті XIX ст. з панівними в його духовній атмосфері традиціями секуляризації, атеїзмом, раціоналізмом, ідеєю суспільного прогресу, посиленням ролі науки.

Особливу увагу приділено появі почуття містичного, яке, разом із інтересом до надприродного, пробудилося у Метерлінка ще під час навчання у коледжі Святої Варвари, де й склалися передумови не лише подвійного ставлення Метерлінка до дійсності, але і сприйняття ним світу як принципово, неподоланно двоїстого за суттю: з одного боку, існує ясний, світлий, реальний світ подій і стосунків, що нав'язані людині ззовні, непередбачувані і об'єктивно впливають на індивідуальне життя, з іншого – невимовне життя душі, повне напруженого і тривожного, містичного руху почуттів, образів і думок всередині особистого простору-часу. Ці дві рівнозначні у своїй буттєвості протилежні «сторони» життя час від часу непримиримо конфліктують, – і аж ніяк не завжди перемагає світ внутрішній, який вимушений змінюватися, викликаючи душевний біль, страх, тугу, розчарованість, – і тим самим спонукаючи людину ставати морально сильнішою.

У підрозділі 2.2 **«Філософсько-естетичні та релігійно-містичні основи художницької парадигми М. Метерлінка»** показано, що світогляд Метерлінка формувався на тлі знайомства з неоплатонізмом, з текстами представника апофатичного богослов'я Діонісія Ареопігита, а також з творами мислителів-містиків. Аргументується, що філософську основу поглядів бельгійського драматурга, під безпосереднім впливом вчень Ф. Ніцше та А. Бергсона, склав ідеалізм в його містичному (ірраціональному) варіанті, що й привело до стійкої прихильності Метерлінка до символізму. За допомогою символів він намагався збагнути «приховану реальність» і показати ідеальну сутність світу.

У підрозділі 2.3 **«Творчість М. Метерлінка в рецепціях російського символізму і філософії Срібного століття»** цю змістовну лінію продовжено: показано, що Метерлінка, який, задля показу у театрі «людини як такої», «людини взагалі», перетворив живого сценічного героя на ляльку-маріонетку, цілком заслужено називали головою символістського театру і «поетом внутрішніх подій», бо він створив естетичну програму нового напрямку європейської драматургії. Основним предметом пізнавального інтересу для Метерлінка була людська душа, яка на рубежі XIX-XX ст. знайшла притулок на «острові смерті», коли, в ситуації «Бог помер», життя втрачало будь-який сенс. Головне прагнення у світорозумінні Метерлінка – розкриття метафізичної природи людини. Матеріальні цінності не були для нього визначальними, вивчення саме внутрішнього життя душі визначало основу його творчості. Метерлінк зіштовхує між собою зовнішнє і внутрішнє (концепція «двох діалогів»). Внутрішній діалог («діалог другого розряду», *підтекст*) на сцені виглядає як мовчання персонажа – стан, що відповідає, з одного боку, «смерті», з іншого – байдужості до пристрастей світу цього, щоб перебувати в іншому світі, в якому людина може вести діалог з власною душею і з такою ж іншою душею. За словами героїв ховаються не невимовні думки, а якесь таємниче дійство, що відбувається у мовчанні. Слово та мовчання перебувають у

стані безперервної боротьби, тому що безперервна ж бесіда душі з Фатумом не вимагає аніяких слів.

У третьому розділі «Філософія смерті та антропологізм образно-символічної системи М. Метерлінка» проаналізовано основну символіку творчого спадку драматурга.

Підрозділ 3.1 «Варіації мотиву смерті в ранніх творах М. Метерлінка» присвячений аналізу однієї з центральних тем у його творчості у ранній період – темі смерті, яка з'явилася ще у віршах 1880-х рр. (збірка «Теплиці»). Душа людини зі стертим особистісним началом, як її виводить Метерлінк у ранніх драмах «театру маріонеток», виявилася закритою від зовнішнього світу, викинутою на «острів смерті», де її постійними «супутниками» є варіації мотиву смерті: мотиви сліпоти, глухоти, німоти, страху і жаху, сну, її безликості, безбарвності, безіменності та ін.

Підрозділ 3.2 «Філософія трагічного у творчості М. Метерлінка», який містить три пункти, присвячений осмисленню *трагічного* як такого провідного змістовного елемента митецької парадигми драматурга, що задає загальну спрямованість усьому символічному світові Метерлінка. У п. 3.2.1 «Про природу трагічного у “Трагедії кожного дня”» показано, як Метерлінк дійшов висновку, що трагізм полягає не у зіткненні із Фатумом, не у виняткових ситуаціях, в які потрапляє людина, а у самому факті її існування, чим, по суті, «випередив» екзистенціальну філософію. За Метерлінком, саме *трагічне*, яке є, по-перше, об'єктивним, по-друге, ірраціональним, по-третє притаманним буденності, і є глибинною суттю людського життя, непідвладною силі звичайних слів.

У п. 3.2.2 «Розвиток символіки трагізму повсякденного життя і смерті у драматургії М. Метерлінка» демонструється, яким чином митець утілює свою філософсько-естетичну концепцію трагічного у власній художній творчості у 1894–1900 рр. У п'єсах цього періоду Смерть поводить як повноправна господиня: люди самі віддали їй таку владу, бо вигнали зі свого серця Бога.

У п. 3.2.3 «Образ Смерті і трагізм «великої Таїни» проаналізований основний зміст трактатів «Смерть» та «Перед великою тишею». Перший з них, написаний у 1913 р., не викликає почуття безпорадності або відчаю. Метерлінк називає Смерть найважливішою трагічною подією *в житті* (і навіть у Всесвіті), перед якою людина відчуває страх. Метерлінк заперечує існування небуття, розглядаючи смерть як незрозумілу форму життя. У книзі «Перед великою тишею» (1934) виявився вплив на мислителя західного гуманізму. Смерть знову зайняла місце Бога. Роздуми про сенс життя довели Метерлінка до відчаю і він дійшов висновку, що буття не має мети. Він відкидає релігійне вирішення питання щодо смерті, вважаючи, що ніхто не чекає людину там, за труною, він не вірить у воскресіння душі, так як вірить у реінкарнацію, – в той час як для християнина *смерті немає*, є лише перехід з цього світу в світ інший, в якому Господь обіцяє всім життя вічне і Царство Небесне праведникам.

Підрозділ 3.3 «Християнські образи та мотиви у п'єсах М. Метерлінка після 1900 р.» містить дослідження того, як у героях драм, написаних після «Мудрості і долі», вгадуються риси відомих персонажів Святого Письма, як у самих сюжетах символічно репрезентовані біблійні алегорії. З 1900-го р. явно помітний вплив християнського вчення на Метерлінка-драматурга і простежується певна

філософсько-антропологічна еволюція Метерлінка-філософа. Від п'єси до п'єси відбувається своєрідне «накопичення» персонажами Метерлінка того добродіяння, яке співзвучне християнській парадигмі.

Четвертий розділ «“Філософія життя” М. Метерлінка» присвячений аналізу переважно не-драматургічних творів мислителя і починається із розгляду його «теорії про мовчання», яка зародилася і визрівала у символічно-смысловій наповненості творів усього раннього періоду та була повіданою у «Скарбі смиренних» і яка цілком уписується у парадигму «філософії життя» (підрозділ 4.1 **«Концепція «діяльнісного мовчання» в естетиці М. Метерлінка і православний ісихазм»**). Установлений вплив на Метерлінка неодноразово опосередкованої (в історико-культурному, релігійному та індивідуально-неповторному – в конкретних текстах – аспектах) і, швидше за все, не усвідомлюваної ним самим ісихастської традиції. Метерлінк в юності читав праці Діонісія Ареопагіта, чії ідеї вплинули на вчення Григорія Палами, на яке спирався Ніл Сорський, ідеї якого свого часу сприйняв Ф. Достоєвський, творчість якого справила безсумнівно сильний вплив на філософію Ф. Ніцше, духовний зв'язок з якою не заперечував і сам Метерлінк.

Підрозділ 4.2 **«Містична мораль та євангельські заповіді в інтерпретації М. Метерлінка»** розкриває зміст «містичної моралі» Метерлінка, про що йдеться у «Скарбі смиренних», «Мудрості і долі» (1898), «Сокровенному храмі» (1902), «Розумі квітів» (1907). Метерлінк по-своєму трактує євангельську заповідь любові до Бога і до ближнього: він закликає спочатку навчитися любити себе, щоб було чим поділитися з ближнім. Але у той же час він пропонує викоринити з себе гордість, марнославство, претензійність, страх, який заважає любити, помсту, – і не вважати себе особливим, тобто бути смиренным, покірним долі (хоча тут мається на увазі не тільки покірність як смиренність, але і як ідея щастя, що в явному вигляді не притаманне християнському світовідчуттю). Святість можна нажити не тільки в пустелі, але і у звичайному житті. Девіз Метерлінка «Все є всередині мене» нагадує євангельське «Царство Боже всередині вас», хоча відрізняється тим, що в останньому мова йде про присутність Святого Духа в кожній віруючій душі. У цих есе Метерлінк зводить на п'єдестал головну християнську чесноту – любов, як якір до порятунку, співає гімн любові, який навіть текстуально дуже близький гімну про любов Апостола Павла.

У підрозділі 4.3 **«Антропологічне розуміння «натурфілософії» М. Метерлінка»** розглянуто книги «Життя бджіл» (1901), «Подвійний Сад» (1904), «Розум квітів» (1907), «Життя термітів» (1926) і «Життя мурах» (1930), де Метерлінк проводить паралель між життям людини і життям мешканців природи – рослин, бджіл, мурах і термітів, які дотримують закон, даний їм Творцем, не порушують гармонію природи, подають приклад людині, як створити універсальне суспільство, і пояснюють своїм добродієм життям, у чому порятунок душі. Тому є підстави характеризувати натурфілософію Моріса Метерлінка як філософську та соціальну антропологію.

ВИСНОВКИ

Насичений ціннісно-смысловий, за характером – філософсько-антропологічний, вектор творчості М. Метерлінка визначає концептуальні «осі» і внутрішню логіку його образно-символічної системи. Цей вектор забезпечує розгортання його художницької парадигми як основи самотнього способу відтворення і творчого осмислення соціокультурної реальності.

У творчості мислителя домінує діалектика *трагічного* і *прекрасного*, також пов'язаного з *трагічним*. *Трагічне* – своєрідний контрапункт метерлінківської драматургії, що задається темою смерті. У творчій спадщині письменника визначаються дві концепції – філософія смерті і філософія життя. Розвиток символістської естетики М. Метерлінком відбувався завдяки тому, що в ролі імпліцитної світоглядної домінанти, вкоріненої у життєвому світі драматурга-філософа, завжди залишалося «містичне», що живилося щирим релігійним благоговінням перед «великою Таїною» – трагічною і прекрасною загадкою людського життя і смерті. «Трагічне» і «прекрасне», з одного боку, і «любов» та «смерть» – з іншого, – ось ті начала, ті «полюсні» точки і сутнісні грані людського існування, через які проходять головні концептуальні «осі» всієї творчості Метерлінка-мислителя.

М. Метерлінк уперше поєднав символічність та іронічність, розширивши цим межі «нової естетики»: іронія в символізмі дозволяє негативне повернути в позитивне річище. Естетична парадигма М. Метерлінка була складним синтезом естетики символістської і модерністської. У його творчості представлена екзистенціальна проблематика, що передбачила філософію екзистенціалізму як специфічний варіант філософської антропології. Справжній трагізм полягає не в комбінації життєвих ситуацій, а в самому факті людського існування, чим по суті, вводиться «перший екзистенціал» М. Гайдегера і Ж.-П. Сартра – «буття-в-світі» і неминучий трагізм його переживання індивідом. Ще одна спільна з екзистенціалізмом позиція – смерть є найважливішою подією.

«Подвійний діалог» є засобом осягнення стану душі. Любов – вища християнська чеснота – безнадійно хвора, і, врешті-решт, помирає в атмосфері безбожництва на межі XIX–XX ст. Метерлінківський внутрішній діалог стверджує: внутрішнє життя душі починається лише тоді, коли душа «мертва» до всього зовнішнього, коли людина зосереджується на молитві і в *тиші* чує відповідь на свою молитву.

Вихідною передумовою для вибору М. Метерлінком символістської естетики з'явилася початкова подвійність його світосприйняття, описана в другому розділі. Творча і життєва домінанта М. Метерлінка – це глибоко захована релігійність, яка виявляється як іманентна схильність до містицизму, як своєрідний містичний антропологізм. У багатьох його творах проступають християнські сенси, у героях п'єс вгадуються риси відомих персонажів Святого Письма.

Християнська образність і символіка представлені у філософських творах М. Метерлінка «Скарб Покірливих», «Мудрість і Доля», «Сокровенний Храм». Сутність містичної моралі письменник розкриває в глибокому житті душі, закликаючи людину виховувати в своїй душі такі порівнянні з християнськими

чеснотами: 1) діяльнісне мовчання до пристрастей світу, співзвучне православному ученню «ісихазм» (але, нагадаємо: у першому випадку, мовчання – діалог душ, а в другому – діалог із Богом: Ісусова молитва: «Господи, Ісусе Христе, помилуй мене, грішного/ грішну»); 2) самопізнання через прощення ворогів і любов до них, яка допоможе зрозуміти, що ворогів немає; 3) упокорювання; 4) простоту; 5) мудрість і доброту; 6) відсутність заздрості; 7) відсутність печалі; 8) покаяння в гріхах. Метерлінк, проповідуючи щирість, лагідність і смиренність, закликає наслідувати святих (бачити всіх святими); завжди пам'ятати про Бога, який завжди тебе бачить і чує; нарешті, виховувати в собі безумовну любов – вищу чесноту, яка принесе душі довгоочікувану свободу і зробить її красивою і здоровою.

В есе «Мудрість і Доля» Метерлінк обґрунтовує необхідність увести в життя принципи, більшість з яких також співвідносяться з християнськими. Тут же він по-своєму трактує євангельську заповідь любові до Бога і до ближнього: він закликає спочатку навчитися любити себе, щоб було чим поділитися з ближнім. М. Метерлінк пропонує знищити в собі гордість, пихатість, претензійність, яка заважає любити, страх, мстивість, і не вважати себе особливим. Гасло мислителя: «Усе в мені»; тут Метерлінк говорить про душу, про прощення ворогів, про те, що «майбутнє пам'ятає минуле», що прозвучало в есе, нагадує євангельське «Царство Боже всередині вас є» [Лк. 17, 21], хоча відрізняється тим, що в другому йдеться про віднайдення Святого Духу в кожній віруючій душі. У цих двох творах М. Метерлінк виводить на п'єдестал головну християнську чесноту – любов, як якір для порятунку, співає гімн любові, дуже близький гімну любові Апостола Павла.

Результати культурфілософського аналізу п'єс і філософських есе М. Метерлінка дозволяють стверджувати, що, незважаючи на традиційне віднесення його світоглядної позиції переважно до атеїстичної, глибинною основою всієї його творчості була імпліцитно притаманна релігійність, яка не усвідомлювалася, але у творах проявлялася так, ніби-то вона утаємнюється і сокровенно оберігається. Ця релігійність не пов'язана безпосередньо ні з якою конфесією, але змістовно відповідає християнській парадигмі.

У роботі вперше проаналізована художницька парадигма М. Метерлінка в контексті православної традиції ісихазму, зокрема, ісихастського принципу мовчання, на основі їхньої функціонально-структурної та ціннісної схожості. Показано, що у світогляді письменника наявні опосередковані богословською, художньою і філософською літературою ідеї ісихазму, зокрема такі, що з'явилися вже у перших його творах, а мотив мовчання став наскрізним для всієї його творчості і переріс у теорію мовчання. Світосприйняття мислителя консонує з ісихастичною традицією – тією мірою, якою на нього вплинуло ознайомлення з працями Діонісія Ареопагіта (в юності) і творчість Ф. Достоєвського та Ф. Ніцше.

Установлено, що у творчості М. Метерлінка відбувалися зміни змісту містично-релігійної компоненти світогляду. У кожному періоді творчості виявляється певна «накрізна образність», що символізує відповідний духовний стан Метерлінка: 1) *Бог-Смерть* (до 1896 р., домінує мотив пасивного мовчання), 2) *Бог-Діяльнісне мовчання* (1896–1898, домінує мотив очищення через глибоке внутрішнє життя душі), 3) *Бог-Мудрість і Бог-Любов* (1898–1913), 4) *Бог-Людина* (після 1913). Про консонанс із християнською позицією можна говорити лише стосовно 2-го і 3-

го періодів. У 1-му періоді, репрезентованому, в основному, темою смерті, ми бачимо лише перші наближення до вивільнення аксіологічного потенціалу іманентної релігійності драматурга: у п'єсі «Принцеса Мален» М. Метерлінк реалізує ідею діяльнісного мовчання, що пізніше переросла в теорію, репрезентовану в есе «Скарб Покірливих». У «Непрошеній» духовний зір сліпого протиставлений духовній сліпоті зрячого і починає утверджуватися ідея відкритості істини мудрим людям похилого віку і чистим душею дітям. У п'єсі «Сліпі», що розвиває цю ідею, уперше представлено звернення в молитві до Бога з проханням вказати дорогу, сенс життя. У п'єсі «Пелеас і Мелісанда» – принципи всепрощення, незасудження, упокорювання із метою пізнати самого себе; ідея духовного прозріння, перетворення.

Домінує не тематичний принцип, а смисловий: від п'єси до п'єси відбувається своєрідне «накопичення» персонажами М. Метерлінка добродетності, співзвучної християнській парадигмі. Письменник необхідними умовами і чинниками життя (у тому числі і перш за все – людського) визначає любов до ближнього, як до образу Божого, боротьбу з вадами. Суперечливість філософсько-етичних поглядів М. Метерлінка полягає в тому, що одночасно він і приймає, навіть обґрунтовує основні християнські цінності, і не підтримує засадничі християнські догмати. Зазнаючи впливу західного гуманізму, письменник, перериваючи попередню «християнізацію» світовідчуття, але і не долаючи імпліцитної релігійності, виявляє близькість до пантеїзму. Тут напрошується аналогія з Ренесансним ставленням до світу і, відповідно, висновок про особистісне повторення тієї світоглядної еволюції, яка історично здійснилася в культурній свідомості європейців.

Філософія життя у творчості Метерлінка охоплює і «натурфілософію», викладену в книгах «Життя бджіл», «Подвійний Сад», «Розум квітів», «Життя термітів» і «Життя мурашок», де митець проводить паралель між життям людини і життям мешканців природи. Комахи і рослини, що дотримуються закону, даного їм Творцем, не порушують гармонію природи, подають приклад людині, як створити універсальне суспільство, і пояснюють своїм добродійним життям, у чому полягає порятунок душі. Тому є підстави характеризувати «натурфілософію» М. Метерлінка як своєрідну форму викладу філософсько-антропологічних і соціально-антропологічних поглядів, де антропосоціоморфізація відіграє роль пояснювальної схеми недосконалості моралі і людського співжиття.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Михилёв А. Д., Чернигова Т. Л. Христианство и христианская этика в структуре творческого наследия М. Метерлінка. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2004. № 625-2. С. 105–110. (Дисертантці належать аналіз основних положень етичної концепції М. Метерлінка, обґрунтування еволюції його етичних поглядів у християнському напрямку).

2. Чернигова Т. Л. Евангельские заповеди любви в интерпретации М. Метерлинка в его эссе «Мудрость и судьба». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2005. № 660. С. 84–89.

3. Чернигова Т. Л. О понятии «душа» в философской эссеистике М. Метерлинка и в клерикальной литературе. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2005. № 700. С. 223–229.

4. Чернигова Т. Л. Мотив «молчания» в эстетике Метерлинка. Философско-культурологический анализ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2007. № 751. С. 90–95.

5. Чернигова Т. Л. Чудо преображения в философии М. Метерлинка (пьесы «Сестра Беатриса» и «Мария Магдалина»). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2012. № 995. С. 78–82.

6. Чернигова Т. Л. Идея смерти в этико-эстетической концепции М. Метерлинка. *Гілея: науковий вісник. Серія «Філософські науки»*. 2012. Вип. 59. (№ 4). С. 588–591.

7. Чернигова Т. Л. Великое преимущество любви в философии жизни М. Метерлинка. *Гілея: науковий вісник. Серія «Філософські науки»*. 2013. Вип. 73 (№ 6). С. 167–169.

8. Чернигова Т. Л. Прозрение «слепого человечества» (пьесы М. Метерлинка «Синяя Птица» и «Обручение»): философский анализ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2014. № 1083. С. 106–110.

9. Чернигова Т. Л. Антропологические смыслы «натурфилософии» М. Метерлинка. *Гілея: науковий вісник. Серія «Філософські науки»*. 2017. Вип. 124 (№ 9). С. 134–137.

Стаття, опублікована в науковому фаховому виданні іншої держави:

10. Чернігова Тетяна. Філософія життя М. Метерлінка у світлі християнського світовідчуття (у філософському есе «Скарб покірливих»). *European philosophical and historical discourse*. Vol. 4, Iss. 4. 2018. P. 118–123.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Чернигова Т. Л. Гуманизм в межнациональных отношениях: соизмеримость религиозной и светской позиций // Проблемы гармонизации межэтнических отношений в многонациональном обществе : материалы IV междунар. науч.-практ. конф., 18 декабря 2008 г., Харьков: НТУ «ХПИ», 2008. С. 196–202.

12. Чернигова Т. Л. Соизмеримость религиозного и светского взглядов на возможность гармонизации межнациональных отношений. Сравнение идей М. Метерлинка и православной позиции // Переяславская Рада: её историческое

значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации : материалы III междунар. науч.-практ. конф., 18–19 декабря 2009 г., Харьков, 2009. С. 384–389.

13. Чернигова Т. Л. Концепция «деятельного молчания» в эстетике М. Метерлинка и православный исихазм [Электронный ресурс] // Образование и воспитание гражданина в контексте церковно-общественного сотрудничества: матер. VIII всерос. научно-образоват. Знаменских чтений, 12–15 марта 2012 г. Режим доступа: <http://catalog.inforeg.ru/Inet/GetEzineByID/292428>.

14. Чернигова Т. Л. Христианские символы и мотивы в пьесах М. Метерлинка // Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 листопада 2015 р., Київ, 2015, С. 87–88.

АНОТАЦІЯ

Чернігова Т. Л. Філософсько-антропологічний вимір творчої спадщини М. Метерлінка. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки, Харків, 2021.

Обґрунтовано головну роль у художницькій парадигмі М. Метерлінка містичного елементу, де реалізовувалася притаманна йому імпліцитна релігійність, яку він сам не визнавав, вважаючи себе скептиком і атеїстом. Здійснено філософсько-культурологічний аналіз засад творчості Метерлінка, в еволюції яких провідною тенденцією було посилення значущості оптимістично-моральної компоненти. В образно-символічній системі Метерлінка домінує діалектика естетичної категорії трагічного і рельєфно розгортається категорія прекрасного. Трагічне є своєрідним контрапунктом, який задається темою смерті та пов'язаний із містичним – невимовним, ірраціональним, пануючим над людиною. У Метерлінка наявні християнські смисли: у героях його драм угадуються риси відомих персонажів Святого Письма, а у сюжетах символічно репрезентовані біблійні алегорії. Уперше філософсько-антропологічну парадигму Метерлінка проаналізовано у контексті православної традиції ісихазму. Показано, що у цілому в еволюції Метерлінка, драматурга і філософа, явно проступає логіка його життєвої філософії: він йде від визначення внутрішнього трагізму і містичної основи буття до етичних висновків, до проповіді містичної моралі, коли трагізм долі долається вкладеною в людину мудрістю, що нескінченно вдосконалюється.

Ключові слова: символізм, еволюція, душа, смерть, трагічне, мовчання, прекрасне, Бог, любов, містичне, релігійність, доля, мудрість.

АННОТАЦИЯ

Чернигова Т. Л. Философско-антропологическое измерение творческого наследия М. Метерлинка. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. –

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2021.

Философско-культурологической рефлексии подвергнуты философско-этические, религиозно-мистические и эстетические взгляды М. Метерлинка и принципы его творчества, взятые в их развитии на протяжении его жизненного пути. В исследовании, взаимно дополняя друг друга, использованы методы диалектики, культурно-антропологического и сравнительно-исторического анализа, биографический, феноменологический и герменевтический методы, а также метод теоретической реконструкции. Принципиальной авторской интенцией было рассмотрение творчества великого бельгийца в соотнесении с основными ценностями христианской парадигмы.

Диссертанткой обосновано, что в художественной парадигме М. Метерлинка главную роль играл мистический элемент, посредством чего реализовала себя имплицитная, не признаваемая им самим, религиозность драматурга-философа. Осуществлен философско-культурологический анализ оснований творчества Метерлинка, в эволюции которых, выражая эволюционное развитие духовного мира художника, ведущей тенденцией было усиление значимости оптимистически-нравственного компонента, с одной стороны, и «наращивание» (или высвобождение) аксиологического потенциала его скрытой религиозности, – с другой.

Обосновано, что в сложной образно-символической системе Метерлинка доминирует диалектика эстетической категории «трагического» и рельефно проступает развёртывание категории «прекрасного» (но наиболее ярко – в «натурфилософских» трактатах, содержащих философско-антропологическую позицию мыслителя). *Трагическое* же – своеобразный контрапункт его драматургии, задаваемый *темой смерти* и связанный с мистическим – не произносимым, невыразимым в слове, иррациональным, довлеющим над человеком. Во многих произведениях Метерлинка проступают христианские смыслы: в героях пьес угадываются черты известных персонажей Священного Писания, в сюжетах также можно узреть символические репрезентации библейских аллегорий. Хронологически, от пьесы к пьесе происходит своеобразное «накопление» персонажами Метерлинка той добродетельности, которая созвучна христианской парадигме.

Впервые философско-антропологическая парадигма Метерлинка проанализирована в контексте православной традиции исихазма: установлены функционально-структурное и ценностное сходство и различие «деятельного молчания» у Метерлинка и исихастского принципа молчания.

Анализ «натурфилософии» Метерлинка как способа осмысления философско-антропологических идей предстает познавательной схемой, приложимой к сопоставлению природы и общества: это одновременно и философская, и социальная антропология; человек повторяет путь, пройденный природой.

Показано, что в целом в эволюции мировоззрения Метерлинка – драматурга и философа – явно проступает логика его жизненной философии: он идёт от определения внутреннего трагизма и мистической основы бытия к этическим выводам, к проповеди мистической морали, когда трагизм судьбы преодолевается

вложенной в человека бесконечно совершенствующейся мудростью. Этические и эстетические идеи М. Метерлинка, его мистическая мораль были востребованы в его время, однако не потеряли своей актуальности и для современной культуры.

Ключевые слова: символизм, эволюция, душа, смерть, трагическое, молчание, прекрасное, Бог, любовь, мистическое, религиозность, судьба, мудрость.

ABSTRACT

Chernigova T. L. Philosophical-antropological approach of creative heritage of M. Maeterlinck – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philosophy: Speciality 09.00.04 Philosophical anthropology, Philosophy of culture. – V. N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2021.

Philosophical and culturological analysis of philosophical-antropological grounds of Maeterlinck's artistic creative work in the evolution of which, a leading tendency was, on the one hand, increasing the importance of optimistic and moral component and, on the other hand, "accumulating" (or releasing) the axiological capacity of his concealed religiosity was carried out. There are Christian senses in many Maeterlinck's works: features of the famous characters of The Holy Scriptures are guessed in heroes of his plays, biblical allegories are symbolically represented in the plots of his works. For the first time, ethical-aesthetic paradigm of Maeterlinck was analyzed in the context of the Orthodox tradition of hesychasm: functional-structural similarities and differences between Maeterlinck's "activity silence" and the principle of silence in hesychasm were identified. It is shown that in general in the evolution of Maeterlinck as a playwright and philosopher the logics of his life's philosophy is clearly exuded: he moves from the definition of internal tragedy and the mystical basis of existence towards the ethical conclusions, the proclamation of the mystical morality, when a tragedy of fate is overcome by wisdom, that is invested in a human and infinitely improved.

Keywords: symbolism, evolution, the tragic, the mystical, death, silence, soul, love, the beautiful, the religious, fate, wisdom, God.